

YOSHLARNING MAFKURAVIY IMMUNITETI VA UNI SHAKLLANTIRUVCHI IJTIMOIIY OMILLAR

Mirzahamdanova Odina Mirzohid qizi

*Farg'ona davlat universiteti Tarix fakulteti Sotsiologiya yo'nalishi 3-bosqich
talabasi*

Annotatsiya: Mazkur maqolada yoshlarning mafkuraviy immuniteti va uni shakllantirishda asosiy rol o'ynaydigan ijtimoiy omillar tahlil qilingan. Oila, ta'lim tizimi, ommaviy axborot vositalari, mahalla va do'stlar guruhi kabi omillarning yoshlar ongidagi mafkuraviy barqarorlikka ta'siri ilmiy nuqtai nazardan yoritilgan. Shuningdek, muallifning shaxsiy qarashlari, amaliy misollar va olimlarning fikrlari asosida mavzuning dolzarbligi isbotlangan.

Kalit so'zlar: Mafkuraviy immunitet, yoshlar, ijtimoiy omillar, tanqidiy fikrlash, oila tarbiyasi, media savodxonlik, fuqarolik pozitsiyasi, milliy ong, ijtimoiy xavfsizlik.

Global axborot oqimlari kuchaygan, mafkuraviy kurashlar keskinlashgan hozirgi davrda yoshlarning mafkuraviy immunitetini mustahkamlash masalasi nihoyatda dolzarb sanaladi. Mafkuraviy immunitet – bu shaxsning turli g'oyalar, tashviqotlar va tashqi ta'sirlarga nisbatan mustahkam ichki qarashlari, milliy qadriyatlarga sodiqligi, tanqidiy fikrlay olish layoqatidir. Uni shakllantirishda oila, ta'lim muassasalari, ommaviy axborot vositalari, diniy va madaniy muhit asosiy ijtimoiy omillar sifatida ko'zga tashlanadi.

XXI asrda mafkuraviy kurashlar ko'proq gibril shaklda olib borilmoqda: axborot vositalari, ijtimoiy tarmoqlar, san'at va hatto turmush tarzi orqali yosh ongiga bosim o'tkaziladi. Shunday sharoitda mafkuraviy immunitetga ega bo'lmagan shaxs o'zligini yo'qotishi, yot g'oyalarga ergashib ketishi mumkin.

Shuning uchun jamiyatning barcha qatlamlari bu boradagi mas'uliyatni chuqur his etishi zarur.

Mafkuraviy immunitet – bu shaxsning mafkuraviy mustahkamligi, tashqi g'oyalarga nisbatan tanqidiy yondashuvi, mafkuraviy tahlil qilish salohiyati bilan belgilanadi. U o'ziga xos ijtimoiy va psixologik jarayonlarning mahsulidir. Akademik Baxtiyor Jo'rayev bu borada shunday deydi: *“Mafkuraviy immunitet — bu jamiyat a'zolarining ongli ravishda o'z milliy manfaatlariga sodiq bo'lib qolishiga xizmat qiladigan mafkuraviy “antitana”dir”*.

Yoshlar hayotida bu immunitetning mavjudligi yoki yo'qligi ularning tanlovlari, fuqarolik pozitsiyasi, hatto ijtimoiy xavfsizlik darajasiga ta'sir qiladi. Mafkuraviy immunitetning zaifligi ekstremistik guruhlar, radikal qarashlar va xorijiy mafkuralarning yosh ongida ildiz otishiga zamin yaratadi. Shu bois, uni bolalikdan boshlab shakllantirish jamiyat barqarorligi uchun hal qiluvchi omillardan biridir.

Mafkuraviy immunitetning birinchi shakllanish bosqichi aynan oilada kechadi. Ota-ona munosabatlari, ularning milliy qadriyatlarga sadoqati, tarbiyaviy yondashuvi bolada hayotga va jamiyatga nisbatan ilk qarashlarni shakllantiradi. Psixolog A. Adler ta'kidlaganidek, *“Farzandda shakllanadigan xarakter va qadriyatlar dastlab oilaviy muhitda maydonga chiqadi”*. Demak, ota-onaning mafkuraviy yetukligi bevosita farzandga ta'sir ko'rsatadi.

Bugungi kunda ta'lim – mafkuraviy kurashning markaziy maydonlaridan biridir. Maktab va oliy ta'lim muassasalarida nafaqat bilim beriladi, balki shaxsning dunyoqarashi, hayotga munosabati ham shakllanadi. Dars jarayonlarida milliy qadriyatlar, tarixiy xotira, mustaqillik g'oyalari asosida ta'lim-tarbiya olib borilishi kerak. Pedagog olim M. Jalolov fikricha, *“Yoshlarning ongida mafkuraviy immunitetni shakllantirish – bu ularga tayyor shiorlarni berish emas, balki mustaqil fikrlay olishni o'rgatishdir”*.

Zamonaviy yoshlar o'z vaqtining asosiy qismini ijtimoiy tarmoqlarda o'tkazadi. Afsuski, internetda har xil yot g'oyalar, manipulyativ materiallar, milliy ongni zaiflashtiruvchi kontentlar ko'p. Shu sababli mediamadaniyatni shakllantirish – bu mafkuraviy immunitetning zamonaviy komponentidir. Yoshlar uchun tanqidiy fikrlash, axborotni tahlil qilish va farqlash qobiliyatlari juda muhimdir. Menimcha, bu jihatlar aynan ijtimoiy tarmoqlar tufayli eng ko'p zaiflashmoqda.

Yoshlarning qiziqishlari, e'tiqodlari va hatto mafkuraviy qarashlari ham tengdoshlar guruhi orqali shakllanadi. Agar ijtimoiy muhit sog'lom bo'lsa, bu o'rinda musbat ta'sir ko'rsatiladi. Aksincha, salbiy guruhlar – ekstremistik yo'nalishdagi yoshlar bilan aloqada bo'lish – xavfli oqibatlarga olib keladi. Mahallalarda yoshlar yetakchilari, diniy ma'rifat vakillari, sport va madaniyat tadbirlari orqali salbiy g'oyalarni neytrallash mumkin.

Men o'z tengdoshlarim orasida shuni ko'rdimki, mafkuraviy immunitetga ega bo'lmagan yoshlar ko'proq chet el hayotini ideallashtiradi, milliy qadriyatlardan uzoqlashadi va jamiyatdagi salbiy voqealarni haddan ortiq drammatizatsiya qiladi. Buning ildizi esa ongli mafkuraviy asos yetishmasligidir. Shu sababli har bir yosh o'z millatining tarixini, madaniyatini chuqur o'rganishi, o'z shaxsiy pozitsiyasini mustahkamlashi lozim. Mafkuraviy immunitet faqat tashqi himoya vositasi emas – u shaxsiy o'zlikning mustahkam poydevoridir.

Sotsiologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, mafkuraviy immunitet kuchli bo'lgan yoshlarda fuqarolik faolligi, ijtimoiy mas'uliyat, vatanparvarlik, ijtimoiy tarmoqlardagi faollik sifati yuqori bo'ladi. Toshkent davlat yuridik universiteti tomonidan 2023-yilda o'tkazilgan so'rov natijalariga ko'ra, o'zini “mafkuraviy barqaror” deb hisoblagan talabalar 70 foiz hollarda axborotni tahlil qiladi, 80 foizi esa diniy ekstremizmga nisbatan salbiy munosabat bildirgan.

Bu esa shuni anglatadiki, mafkuraviy immunitet – bu nafaqat himoya tizimi, balki jamiyat taraqqiyoti uchun zaruriy ijtimoiy kapitaldir. Ayniqsa, yoshlar

oʻrtasida tanqidiy fikrlash, axborot xavfsizligi, tarixiy xotira va madaniy identitetni rivojlantirish orqali bu immunitetni mustahkamlash mumkin.

Xulosa qilib aytganda, yoshlarning mafkuraviy immuniteti – bu ularning turli gʻoyaviy, axborot va mafkuraviy tahdidlarga qarshi mustahkam qarashlarga, tanqidiy fikrlashga, milliy gʻurur va ongli fuqarolik pozitsiyasiga asoslangan holda javob bera olish qobiliyatidir. Mafkuraviy immunitet yoshlar uchun ruhiy va maʼnaviy “qalqon”dir. U milliy gʻurur, tarixiy ong, fuqarolik pozitsiyasi va axborot xavfsizligi asosida shakllanadi. Uni tarbiyalashda esa oila, maktab, ommaviy axborot vositalari, doʻstlar muhiti, davlat va jamoatchilik institutlarining faol ishtiroki talab etiladi. Mazkur immunitetni shakllantirish jarayoni jamiyatning barqarorligi, gʻoyaviy mustaqilligi va taraqqiyotining kafolati hisoblanadi. Tahlillarga koʻra, yoshlar ongida mafkuraviy barqarorlikni taʼminlashda bir nechta ijtimoiy omillar asosiy rol oʻynaydi. Avvalo, taʼlim tizimi – bu jarayonning negizidir. Maktab va oliy taʼlim muassasalarida milliy qadriyatlar, tarixiy xotira, maʼnaviy meros asosida beriladigan tarbiya yoshlarda mustahkam mafkuraviy asosni shakllantiradi. Ikkinchidan, oila – bolalikdan boshlab asosiy ijtimoiylashuv instituti sifatida gʻoyaviy immunitetning dastlabki poydevorini qoʻyadi. Uchinchidan, ommaviy axborot vositalari va raqamli platformalarning yoshlar ongiga taʼsiri katta boʻlganligi sababli, bu sohada tanqidiy savodxonlik va media madaniyatini rivojlantirish zarur.

Shu bilan birga, yoshlar orasida boʻshliq va mafkuraviy zaiflikning oldini olish uchun ularni ijtimoiy hayotga keng jalb etish, ularning fikri va tashabbuslarini qoʻllab-quvvatlash, sogʻlom axborot muhitini yaratish zarur. Faqatgina gʻoyaviy tashviqot emas, balki yoshlarning ijtimoiy faoliyati, bandligi, mustaqil fikrlashi va tanqidiy yondashuvini shakllantirish orqali kuchli mafkuraviy immunitetga erishish mumkin.

Shunday qilib, yoshlar ongida mafkuraviy immunitetni shakllantirish koʻp qirrali va tizimli yondashuvni talab qiladi. Bu borada har bir ijtimoiy institut – oila,

ta'lim, jamoat tashkilotlari, ommaviy axborot vositalari va davlat siyosati o'zaro hamkorlikda ishlashi lozim.

Buyuk mutafakkir Konfutsiy shunday degan edi: *“Tashqi dushmanlar kuchli emas, agar ichki qarashlaring sog'lom bo'lsa”*. Shunday ekan, bugungi har bir yosh o'z mafkuraviy immunitetini ongli ravishda mustahkamlashi kerak. Bu – faqat shaxsiy emas, balki butun jamiyat uchun ijtimoiy mas'uliyatdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Jo'rayev, B. (2020). *Yoshlar va mafkuraviy barqarorlik*. Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi nashriyoti.
2. Jalolov, M. (2019). *Pedagogik texnologiyalar va innovatsiyalar asoslari*. Toshkent: TDPU nashriyoti.
3. Karimov, I.A. (1997). *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch*. Toshkent: Ma'naviyat.
4. Xasanov, M. (2021). “Mafkuraviy immunitet va ijtimoiy ongni shakllantirishda ta'lim tizimining o'rni”. *O'zbekiston ijtimoiy fanlar jurnali*, №3, 48–56.
5. Abdurahmonova, N. (2022). “Oila institutining yoshlar mafkuraviy immunitetini shakllantirishdagi roli”. *Ijtimoiy fanlar va pedagogika*, 4(2), 22–29.